

Slednjič se vrača roman nazaj k nadnaravnemu. Sicer smo še daleč od tega, da bi se vrnil h katoliški dogmi. Preveč se je od nje oddaljil, toda nadnaravnemu se bliža odločno.

Naturalist, ki je a priori izključil supernaturalizem, je prišel do: „ignoramus et ignorabimus“, ter obstal. Naprej ni mogel. Njegova umetnost je postala samo fotografiranje, kopiranje, risanje, njegova pota so bila brez ciljev in brez zvezd. Zaključil je z velikanskimi iznajdbami, stroji, tovarnami, elektriko in parom, toda umetnost, če se mu ne bi izvila pravčasno iz rok, bi končala s samoumorom.

Impresionist se je kljub svoji visoki nadarjenosti in gorečemu hrepenenju izgubil v meglah svojih sanj. Izpel je hitro vse, kar je imel v svoji duši, preiskal vsak njen kotiček, pretaknil vse njene gube, toda ni našel nikjer novih ciljev in novih zvezd — slednjič je z grozo zapazil, da mu povsod zeva nasproti brezdanji prepad, neskončna Nirvana. Ali se naj zanjo peham in trudim? Bolje, da se takoj zavijem v svoj plašč in ležem na njen rob, ter naj me požre, kakor je požrla že toliko biljonov in biljonov svoje stvaritve. Naj požre še mene in me nikdar več ne izbljuje iz sebe! —

Predraga smrt, predolgo se ne mudi!

Tukaj nastaja prelom.

Slabejše duše, ki jim je boj življenja že izčrpal življenjskih sil, se ne morejo iztrgati zapeljivemu vabljenju temne, brezdanje Nirvane. Ako si gledal z visokega mosta v široko, globoko, mirno tekočo temno reko pod sabo, ti je prišla gotovo nehote misel: Kako bi se prijetno skočilo tu noter! — To je privlačna sila vode. Koliko večja je šele privlačna

sila Nirvane, ki je brez dna in brez mej, bolj temna, kot tema sama! Kdor se ji je enkrat približal, kdor je zrl njen temni obraz, potrebuje velike energije življenja, da se ji zopet iztrga.

Tu gredo pota narazen.

Del se obrača nazaj, proti naravi, proti svetu in proti supernaturalizmu.

Ne mamite se, vse mlade, čile, ali že stare, a še energije življenja polne moči, ki nastopajo sedaj pod zastavo nadnaravnega svetovnega naziranja, se ne dajo drugače razložiti, kakor da je v resnici preobrat med duhovi. Enega ali drugega lahko razložite iz nižjih in bližje stoječih motivov, splošnega pojava pa nikakor ne. Ravnotako, kot se v drugih vrstah posamezni slučaj lahko razloži iz raznih, včasih bagatelnih motivov, splošnega pojava pa ne moremo drugače, kot iz različnega svetovnega naziranja.

Seveda s tem še ni rečeno, da so vsi katoliki v teologičnem pomenu besede. Marsikdo, če bi ga vzeli na rešeto, ne bi imel posebno lahkega stališča, toda vsem je skupna smer proti supernaturalizmu in nekaj, rekel bi, glavnih dogem, kakor: Vera na vpliv nadnaravnih moči na naravo, življenje in dušo človeka, vera v zmago dobrega in poraz hudega, prepričanje, da ima človek dolžnosti in pravice, večinoma tudi prepričanje o blagodejnem vplivu krščanstva na zgodovino človeštva in njegove kulture.

S tem se pa pričinja tudi za roman nova doba, doba duševnega preobrata. Najnovejši roman bo imel čisto svoj značaj in se bo ločil od impresionističnega, kakor se impresionistični razlikuje od naturalističnega.

CESAR FRANC JOŽEF I. IN PRESTOLONASLEDNIK FRANC FERDINAND PRI VOJAŠKIH VAJAH